

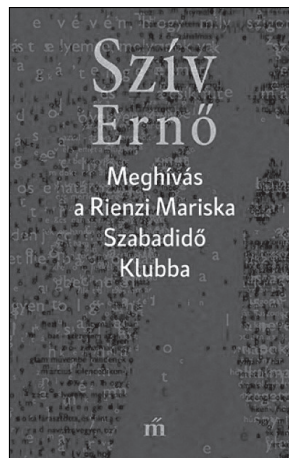
A SZÍV TINTAFOLTOS HAZÁJA

Szív Ernő: Meghívás a Rienzi Mariska Szabadidő Klubba

Szív Ernő, miután megtanította, hogyan csábítsuk el a könyvtároskisasszonyt, megismerttetett bennünket összegyűjtött szerelmeivel, illetve leleplezte, kifélék, mifélék az irodalom ellenségei, ezúttal szabadidő klubba invitálja olvasóit. Rienzi Mariskáról, a klub névadójáról rövid úton – már a fülszövegből – megtudhatjuk, hogy Ady Endre egyik kevésbé ismert szerelme volt, afféle „hivatásos”, aki leginkább azért nem merült teljesen a feledés homályába, mert tőle kapta el a vérbajt a költőfejedelem. Innentől a naiv olvasó joggal számíthatna arra, hogy a kezében tartott könyv saftos irodalomtörténeti pletykák frivol kis gyűjteménye, csupa női intrika és férfias összekacsintás, csupa könnyedség és humor. Ám – bár nem állítanám, hogy Szív írásművészetétől merőben idegenek lennének ezek a vonások – aki olvasta már Darvasi hírlapíró alteregójának egynéhány „kis színesét”, az nem lehet ilyen naiv, annak tudnia kell, hogy ezekben a tárcákban Kosztolányi szellemében mindig ott bujkál a mélység és sekélység egymást feltételező, bonyolult játéka.

A szerző meghívása tehát erre a nagyon is komolyan veendő játékra szól: játsszuk el, hogy ott álltunk Juhász Gyula vagy Ernst Lajos mellett a hídon, mikor le akarta vetni magát, csináljunk úgy, mintha beleláltunk volna a börtönben Karády Katalin fejébe, tegyünk úgy, mintha egy elfelejtett verssornak halálos tétje lenne. Persze miért is ne volna? Legalábbis a *Meghívás...* elbeszéléseiben – mint a legtöbb Darvasi-szövegben – a szónak, a költészetnek rendkívüli ereje, jelentősége van: életben tart, legyőzi a feledést, s éppúgy lehet szerelmi ígéret, mint a legsúlyosabb átok. Sőt, ennél is jóval több, de erről később.

A kötet borítóján egymásra íródó, egybemosódó mondatfoszlányok, szavak, kőszabókavarognak – ahogy a sorozat előző darabja, *Az irodalom ellenségei* címlapján is –, ezúttal azonban a figyelmes szemlélő számára halványan kirajzolódik egy csípőre tett kezű nőalak körvonala, utalva arra, hogy a tárcanovellák elbeszélői jórészt a gyengébbik nem képviselői közül kerülnek ki. Ami nem pusztán azért érdekes, mert a korábbi Szív Ernő-kötetekhez képest a szerzői alteregó mint szereplő itt háttérbe szorul, hanem sokkal inkább azért, mert a magyar irodalom nagyjait – például Csokonait, Karinthyt vagy Kosztolányit – külső, de közeli, s így természetsszerűleg elfogult szemszögéből láttatják ezek a rövid, frappáns karcolatok. Szeretők, feleségek, özvegyek belső monológjai mutatják fel új, gyakran igen ambivalens fénytörésben az ismert vagy ismertnek vélt portrékat. Tematikáját tekintve részben tehát hasonló vállalkozásról van szó, mint mikor Nyáry Krisztián (bevallottan a színvonalas szórakoztatás igényével) *Így szerettek ők* című sorozatában megírta a magyar irodalomtörténet közismert – vagy éppenséggel az iskolai tananyagban jószándékú kép-

Magvető Kiadó
Budapest, 2018
458 oldal, 3499 Ft

mutatással takargatni igyekezett – szerelmi ügyeit, magánéleti bonyodalmaikat. A *Meghívás...* történetei azonban egyfelől sokkal szűkösebbek, másfelől jóval tágasabbak ennél, ugyanis egyrészt rendkívül szubjektívek (és ezzel összefüggésben leplezetlenül fiktívek), hiszen rendszerint egyes szám első személyű elbeszélővel van dolgunk, másrészt viszont az adott hős, a konkrét történelmi személy inkább mintha csak ürügy lenne arra, hogy az író élénk színekkel, lendületes mozdulatokkal felvázoljon egy-egy furcsa vagy megrázó élethelyzetet, karaktert, állapotot.

Darvasi László a tavalyi könyvhéten úgy fogalmazott, hogy „alternatív arcképek” ezek az írások, de akár azt is mondhatnánk, hogy új keretbe helyezi az ismert íróportrékat. Ugyanis a kötet oldalain meg nem nevezett valós személyek legtöbbször könnyedén azonosíthatók, és a tények szintjén semmi olyasmi nem derül ki ezekből az elbeszélésekből, amit ne tudhatna meg bárki pár perces keresgélés után az interneten, de nem is ez a fontos, nem ezért veszünk kézbe egy tárcakötetet. Hanem a forma és a stílus kedvéért. Mert Szív Ernő felfedez, felemel és megformál olyan mellékesnek tűnő mozzanatokot, apró részleteket, melyek mellett mi észrevétlenül elsétálnánk. Szép Ernő viseltes, ám meglepően reflektív kabátjának megfogalmazásában: „[e]lgy, kettő, száz, meglátni minden pihét, repedést, fodrot, balszeget. Elmenni mindenhová gyalog. Más helyett is érezni, sírni” (146.). És ahogyan az egyik legsikerültebb novella címszereplője, Ernst Lajos is vallja: „Mert a múlt úgy van, hogy meg kell találni. Föl kell fedezni. De nem elég egyszer fölfedezni, mert amit fölfedeztél, azt holnap újra fel kell fedezni, és holnapután is” (104.). A fellelt relikvia pedig csak akkor válik láthatóvá, mások számára is értékké, ha formát kap – ezért lát a műgyűjtő Ernst nemes életcélát a mások által csak üzletelésnek tekintett munkában: „Mindig is egy nemesebb, hősi, nagyszerűbb világ foglalatára akartam lenni. Hősnek lenni, voltaképpen formának lenni” (102.).

Emellett az áttételes, szép és kissé patetikus művészi hitvallás mellett van egy explicittebb, rezignáltabb ars poetica is a kötetben, mindjárt a mottóként szolgáló Borges-verset követően. Explicit, mert néven nevezett, ugyanakkor a csonka címadás – *Ars p* – magában hordozza a visszavonás avagy szándékossá befeszítettség gesztusát is. Ez az első ciklus elejére helyezte, így egyfajta előhangként is felfogható írás hangvételét tekintve olyan, mintha Kosztolányi *Boldog, szomorú dala*inak parafrazisa lenne: „Éltem valamennyi buckát, kavicsot és utcasarkot, mára nyilván elegendőt, állt utamba fűszál, hegy, gondolat. [...] Derűs gyerekkorom volt, s bár nem gondoltam volna, a felnőttkor is az lett, nem túl bonyolult, nem túl izgága, haladt minden a maga útján, zörög a zsebemben apró, kocog üveggolyó, és néhányszor, nem sokszor, sikerült fogpiszkálómra tűzni a Napot” (7.). Csakhogy a boldogsággal szemben itt nem a szomorúság, hanem a félelem áll, és valójában nem is annak ellentétéként, mint inkább feltétele gyanánt: „A boldogság az is, hogy félni kell” (7.). Ez a más Darvasi-művekből (lásd például a *Taligás* című regényt) már ismerős ontológiai szorongás aztán határozottabb körvonalakat ölt a szerző önkritikus megjegyzéseiben, mikor arról beszél, hogy voltak „futtában”, „bal kézzel” írt munkái is: „[v]állaltam sok pontatlant, ferdét is. Amit nem kellett volna. Ami másé volt, amit csak szerettem volna. Különbet azt akartam mindig, hogy egy legyen közületek. Hogy olyan is legyenek, meg legyenek más is. Ezt akartam, bent is lenni, ki is válni” (8.). [kiemelés tőlem – P. K.] Ez a kettős, paradox vágy pedig éppúgy vonatkozhat az írók, költők szűkebb körére, mint általában véve az emberiségre.¹

A *Meghívás...* első ciklusának címe – *A patikus és a víz* – a saját korában meg nem értett, művészetében alulértékelt Csontváry Kosztká Tivadarra utal, s ezzel mintegy visszamutat az *Ars p* utolsó előtti mondatára: „Nem baj, hogy nem érti mindenki” (9.). Mielőtt azonban megtudhatnánk, hogy a szegedi nagy árvíz idején miként vett részt a mentésben a gyógyszerészből lett festőzseni, legelőször is különös víziót tár olvasója elé a szerző a

¹ Kosztolányi említett műve mellett József Attila *Kész a leltár* című verse juthat erről eszünkbe: „Ha félttem is, a helyemet megálltam – / születtem, elvegyültem és kiváltam.”

magyar honfoglalásról. A *Verecke, aprópénz* című novella különböző idősíkok és nyelvi regiszterek meglehetősen kaotikus elegyítésével meséli el, miként vonulnak be a magyarok a Kárpát-medencébe, miközben elbeszélőnk leszögezi: „Nincsen haza” (15.). Az örökös otthontalanság érzetét erősítik a jelenkori kivándorlási hullámra való utalások is,² illetve Domonkos István *Kormányeltörésben* című klasszikusának megidézése, melyet egy kisfiú szaval, míg el nem tapossa a hömpölygő tömeg. Egyébként ebben a honfoglaló emberáradatban furcsamód szinte mindenki alanyi költő: „Ők meg, a magyarok, ezer, százezer költő, falusi dalnok, igric, slammer és rímevő Savanyú Jóska csak jöttek, özönlöttek, hozták, amijük volt” (21.).

Tehát, ahogy a fülszöveg is mondja, „a magyarok mind költők”, de az olvasó nem sokáig lubickolhat az ebből fakadó büszke, hazafias öntudat langymelegében, mert a következő néhány elbeszélés vagy azt tárgyalja, hogy micsoda utolsó gazemberek a poéták (*Édesapám énekel; Sommer Jánosné*), vagy éppenséggel arról tesz tanúbizonyságot, hogy „az is bolond, aki poétává lesz Magyarországon” (*A mandulafa; A Csokonai-tétel*) – ahogy azt *A méla Tempefőiből* oly régóta tudjuk, tudhatnánk. Sőt, olybá tűnik, nemcsak íróembernek nem érdemes lenni errefelé, de az ő műzsájuknak talán még annyira sem: a Vajda Julianna (Lilla), Szendrey Júlia, Klima Ilona, Rienzi Mariska és Sárvári Anna életéből felmutatott kis sorstörödékek legalábbis ezt mutatják. Ami igazán megrendítő ezekben a hol külső, hol pedig belső nézőpontból közvetített történetekben, az nem is annyira a felsorolt nőalakok életútjának többé-kevésbé tragikus végkimenetele (szegénység, magány, öngyilkosság), hanem az a józan, őszinte belátás, amellyel ezek a szeretők, házastársak, messziről csodált ideálok tudomásul veszik, hogy nem ők számítanak. Hogy a hozzájuk írt versek valójában nem róluk szólnak, hogy az ő hús-vér valóságuk csak eszköz, ürügy, katalizátor, és hogy tulajdonképpen bárki más is lehetett volna a helyükben. Ezt a felismerést a legpontosabban Radákovich Mária fogalmazza meg – immár a *Séta az Űllői úton* című ciklus róla nevezett novellájában –, talán azért, mert ő az, akinek a súlyos beteg Kosztolányi oldalán nemcsak a féltékeny feleséggel kell farkasszemet néznie, hanem magával a halállal is. „Nem hihetek többet annál, hogy én csak aprópó vagyok. [...] De hát lát is engem? Vagyok én neki? Dehogy vagyok. Kérem szépen, ebben az elvetemült, pompás színjátékban bárki műzsa lehet. Lehetett volna. Csakhogy én lettem az. Szerencse, fátum, csoda tudja...” (115–116.) Mária érzelmi intelligenciáját dicséri, hogy képes különválasztani Kosztolányi magánemberi, illetve írói erkölcsi felelősségét: „[h]át a nagy, a velejéig nagy költészethez nem gyávaság, esendőség, pokolfürdés kell-e, félni a haláltól, mint egy gyerek, meglopni a szerettedet, mint őt, a szegény Ilonát, engem, a kisálmodót hitegetni?” (118.)

A kötet második ciklusának a fentebb idézeten kívül több kiemelkedő darabja is van: a már emlegetett *Ernst Lajos* vagy a Krúdy feleségét megidéző *Fényes úr* című írások mind felépítésüket, mind pedig jellegzetes keserűdes hangvételüket tekintve a Szív Ernő-féle tárcairodalom legjavát reprezentálják. Úgy tűnik, ebben a korszakban, ezen a területen mozog a legotthonosabban Darvasi önálló életre kelt doppelgängere, vagy úgy is mondhatnánk, ez áll neki a legjobban: a magyar irodalmi, művészeti közélet századfordulós-századeleji világa, melyhez hézagmentesen illeszkedik Szívnek a nyugatos hagyományok jól felismerhető jegyeit magán hordozó stílusa.

Első elbeszélésével még ehhez a világhoz kapcsolódik a *Meghívás...* következő nagy egysége, de *A zöld tinta kiapadt* legtöbb novellája már a huszadik század második felében játszódik. Előkerül ezeken az oldalakon Márai Sándor, Páskándi Géza és Tandori Dezső is, találó és plasztikus skiccekben rajzolja meg alakjukat a szerző, mégis, számomra a ciklus legemlékezetesebb írása *A költő és a börtönőr felesége*, melyben az '56 környékén feltehetően

² „Családok szakadnak szét, mint a kendő. Nő ment, férfi maradt. Vice versa. Integetnek egymásnak a testvérek, sírnak, küldök képeslapot, hívlak, chat, Skype, Londonban kurva drága a metró, késsel, savval dolgoznak az utcafialok. Dánia jobb!” (17.)

politikai okokból bebörtönzött író arra kéri zárkája őre, hogy vessen papírra feleségének egy szerelmes verset az ő nevében. A mű elkészül, de túl jó ahhoz, hogy a csel hitelesnek tűnjön, ezért a börtönőr kérésére a költő fokról fokra átírja, szándékosan elrontja versét. Mikor szabadulását követően a férfi merő kíváncsiságból felkeresi az időközben megözvegyült asszonyt, a nő a férjének tulajdonított rossz vershez ragaszkodik, tudni sem akar az immár kötetben is megjelentetett eredetiről és legfőképpen az igazságról – érthető módon fontosabb számára az egykori hitveshez kötődő emlék. A történet maga persze egyszerű, és csak egy paraszthajszál választja el a giccstől, azonban rámutat arra, mennyire relatív egy mű eszmei értéke, ha egyszer voltaképpen jelentőségét nem immanens módon tartalmazza, hanem a mindenkori befogadó viszonyulása határozza meg.

A *Feleségemmel az ágyban*, illetve az *Amikor a szomszédba átszáll* című tárcák kissé kilógnak a ciklus többi darabja közül; előbbi annyira, hogy nem is nagyon érthető, miért került be egyáltalán ebbe a kötetbe, utóbbi viszont csak annyiban számít kakukktojásnak, hogy nem egy konkrét szereplőre vagy történetre épül a szöveg, hanem egy szellemes metonímiára. A 'labda' behelyettesítése a 'vers' szóval első ránézésre sima képzavarnak hat, de tovább olvasva egyre inkább világossá válik a játék, működni látszik az ötlet. Ráadásul eszünkbe juttatja A *titokzatos világválogatott* című Darvasi-opust is.

A kötet zárófejezete igen találó címet kapott: *Aktuális kavicsok*. A jelen, illetve a közelmúlt apró-cseprő eseményeit, többnyire szubjektív aktualitásait úgy szórja olvasója elé a szerző, mintha gesztusával azt mondaná: „tessék válogatni”. Megemlékezik Baka Istvánról és Esterházyról, fiatalabb és idősebb pályatársakról, kéznél lévő barátokról és elfeledett olvasói levelekről. Bizonyára mindenki megtalálhatja a maga „egyetlen” és „elvezíthetetlen” kavicsát, mint ama bizonyos tengerpartot járó kisgyerek,³ mégis úgy vélem, ezekben az írásokban a kelleténél valamivel hangsúlyosabb a szerző életére, hétköznapjaira vonatkozó referencialitás, s így olykor hiába a stílus és a megformáltság, a mondatokon átüt az esetlegesség és a banalitás.

A kötetet egy sajátos epilógus zárja, az *Amikor elmentek a magyarok*, mely a *Verecke, aprópénz* párdarabjaként keretes szerkezetbe foglalja a majd' félszáz tárcanovellát. A könyv korábbi történeteit kommentáló, kiegészítő, adott esetben lazán összefoglaló írásban a külhonból visszaérkező elbeszélő megdöbbenve tapasztalja, hogy szülőföldje kietlen és elhagyatott, egyedül egy gondnokot talál, aki arról tájékoztatja, hogy a magyarok mind elmentek, új címüket nem hagyták meg. De a férfi bizakodó: „ha elmennek, előbb-utóbb visszajönnek” (256.). És valóban. Némi iddogálással töltött bizonytalan várakozást követően feltűnik az első hazatérő honfitárs, éppen az a fiú, akit az első novellában eltapostak Vereckénél.

Együtt van tehát kezdet és vég, halál és feltámadás, bevonulás, kivándorlás, majd a visszatérés – beigazolódni látszik a fülszöveg állítása: „Szív Ernő legújabb könyvében nem kisebbre vállalkozik, mint hogy megírja a magyarok történetét”. Valójában azonban nem történelmi, hanem irodalmi alakok és események töltik ki a könyv oldalait, Janus Pannoniustól a kortársakig, azaz a *Meghívás*... nem kevesebbet állít, mint hogy a magyarok története valójában a magyar költészet története. Innen visszatekintve pedig világossá válik, miért bír Darvasi szerint olyan különös erővel a vers, miért tulajdonít a szerző akkora jelentőséget minden leírt szónak. Aki tud olvasni a sorok között, annak számára láthatóvá lesz, miként íródik át az első elbeszélés állítása – „Nincsen haza.” – Márai Sándor sokat idézett mondatává: „Nincs más haza, csak az anyanyelv”.⁴

Jövünk, megyünk, visszük magunkkal.

³ Lásd Pilinszky János: *Egy szenvedély margójára*

⁴ Márai Sándor: *Napló 1968–1975*